

**Бермес Ірина Лаврентіївна**  
доктор мистецтвознавства, професор,  
завідувач кафедри методики музичного  
виховання і диригування Дрогобицького  
державного педагогічного університету  
ім. Івана Франка  
[irunabermes@ukr.net](mailto:irunabermes@ukr.net)

## **ЖІНКА-ДИРИГЕНТ: СПРОБА ХАРАКТЕРИСТИКИ УСПІШНОСТІ**

**Мета роботи.** Оскільки у музикознавчій, зокрема хорознавчій, літературі не акцентовано на творчій постаті жінки-диригента, то у статті зроблено спробу охарактеризувати психологічні чинники, котрі впливають на її успішність, тобто вирізнити детермінанти успішності жінки-диригента. **Методологія** дослідження пов'язується з використанням методу теоретичного аналізу та синтезу, інтеграції результатів аналізу. **Наукова новизна.** У статті окреслено успішність як еталон професійної діяльності, сферу самореалізації, рівень творчого потенціалу жінки-диригента; виокремлено фактори її успішної диригентської практики, зокрема мотивацію досягнення успіху, ціннісні орієнтації, художньо-естетичні потреби, комунікабельність, стійкість психіки, самоконтроль тощо. **Висновки.** На сучасному етапі спостерігається пошук інтересу представниць "слабкої" статі до диригентської професії. Жінки не тільки очолюють хоріві й оркестрові колективи, а й вельми часто успішно керують ними, створюючи оригінальні та переконливі інтерпретаційні версії музичних творів. Перспектива співпраці з професійними виконавськими колективами, наявність комплексу музичних здібностей, знань, умінь і навичок, особистісних рис, необхідних для успішної творчої діяльності, активна життєва позиція, прагнення до самореалізації, самоактуалізації підносять значущість жінок-диригентів в українському культурному просторі.

**Ключові слова:** жінка-диригент, успішність, професійна діяльність, характеристика, психологічні фактори.

*Бермес Ирина Лаврентьевна, доктор искусствоведения, профессор, заведующий кафедрой методики музыкального воспитания и дирижирования Дрогобычского государственного педагогического университета им. Ивана Франко*

**Женщина-дирижер: попытка характеристики успешности**

**Цель работы.** Поскольку в музыковедческой, в частности хороведческой, литературе не акцентировано внимание на творческой фигуре женщины-дирижера, то в статье сделана попытка охарактеризовать факторы, которые влияют на ее успешность, то есть выделить детерминанты успешности женщины-дирижера. **Методология** исследования связывается с использованием метода теоретического анализа и синтеза, интеграции результатов анализа. **Научная новизна.** В статье определена успешность как эталон профессиональной деятельности, сфера самореализации, уровень творческого потенциала женщины-дирижера; выделены факторы ее успешной дирижерской практики, в частности мотивация достижения успеха, ценностные ориентации, художественно-эстетические потребности, коммуникабельность, устойчивость психики, самоконтроль и т. п. **Выводы.** На современном этапе наблюдается оживление интереса представительниц "слабого" пола к дирижерской профессии. Женщины не только возглавляют хоровые и оркестровые коллективы, но весьма часто успешно управляют ими, создавая оригинальные и убедительные интерпретационные версии музыкальных произведений. Перспектива работы с профессиональными исполнительскими коллективами, наличие комплекса музыкальных способностей, знаний, умений и навыков, личностных черт, необходимых для успешной творческой деятельности, активная жизненная позиция, стремление к самореализации, самоактуализации преподносят значимость женщин-дирижеров в украинском культурном пространстве.

**Ключевые слова:** женщина-дирижер, успешность, профессиональная деятельность, характеристика, психологические факторы.

*Bermes Iryna, D.Sc. in Arts, professor of the methodology of music education and conducting, Drohobych Ivan Franko State Pedagogic University.*

**A female conductor: an attempt to characterise success**

**Purpose of Article.** As in music literature, namely Choral Studies, a female-conductor is not well researched, the article makes an attempt to characterize psychological factors and determinants, which affect her success. **Methodology.** The methodology of the research is connected with the usage of the theoretical analysis and synthesis method, the integration of the analysis results. **Scientific novelty.** The article deals with success as a model of professional activity, the sphere of self-realization, the level of woman-conductor's creative potentiality. The author distinguishes the factors of her successful conducting practice, particularly the motivation for achieving success, value orientations, artistic and aesthetic demands, social skills, steady mind, self-control etc. **Conclusions.** Nowadays, we can observe the growing women interest to a conducting career. Women are not only good choir leaders. They also well directors who create original and convincing versions of musical compositions. The prospect of working with professional choirs, possession of a whole set of musical knowledge, aptitudes, habits and skills, personal qualities necessary for successful creative activity, active life position, striving for self-realization and self-actualization make the women's role in Ukrainian culture significant.

**Keywords:** female conductor, success, professional activity, characteristics, psychological factors.

Не секрет, що керувати хором чи оркестром – справа вельми непроста, оскільки сучасні колективи добре укомплектовані професійними виконавськими кадрами, амбіційними, креативними, здатними до прочитання й інтерпретації найскладніших партитур. Як правило, за диригентським пультом сьогодні преважують чоловіки, хоча маємо чимало прикладів, коли успішними керівниками були та залишаються жінки – П. Шуровська-Россіневич, Е. Скрипчинська, Е. Виноградова, С. Фоміних, Л. Бухонська, Л. Байда, Ю. Ткач, Н. Селезньова, О. Линів, О. Мадараш, І. Стасишин, Н. Пономарчук та ін.

Питання успішності є міждисциплінарним. У психологічній науці воно розроблялося в гуманітарній та когнітивній площинах у працях А. Бандура, А. Маслоу, К. Роджерса, індивідуальній – А. Адлера. Почасті успішна діяльність була предметом уваги філософів. Так, волю, вольові риси особистості як складові успішності виокремлювали в своїх працях Аристотель, Платон, І. Кант, Г. Гегель, Ф. Ніцше, Ю. Габермас, З. Фройд та ін.

Різні аспекти психології художньої творчості розглядалися зарубіжними й українськими вченими, зокрема Б. Ананьєвим, М. Бліновим, Л. Виготським, О. Костюком, О. Кривцуном, О. Леонтьєвим, Є. Назайкинським, Г. Побережною, Б. Тепловим та ін. Утім, про психологічні особливості диригентської діяльності в них не йшлося. Натомість ці питання отримують висвітлення в працях Л. Бочкарьова, А. Готсдинера, В. Петрушина (характеристика диригентських здібностей), Г. Ержемського (мануальна техніка, професійне піднесення диригента), Р. Кофмана (психологічні особливості підготовки диригента), В. Ражникова (психологічні аспекти диригентського виконавства й інтерпретації). Психологічні чинники диригентського мистецтва в міру необхідного окреслюють у своїх дисертаційних дослідженнях Г. Макаренко, Н. Селезнева, Ю. Пучко-Колесник, Ю. Лошков та ін.

Особистість диригента та специфічність його діяльності були в полі зору композиторів, диригентів, педагогів Г. Берліоза, Р. Вагнера, Ф. Вейнгартнера, Л. Гінзбурга, О. Іванова-Радкевича, М. Канерштейна, М. Колесси, К. Кондрашина, М. Малька, І. Мусіна, Ш. Мюнша, А. Пазовського, Н. Рахліна та ін. Проте науковці не акцентували увагу на постаті жінки-диригента і не робили спроби виокремити успішність як важливу складову її діяльності. Тому мета статті зводиться до вирішення детермінант успішності жінки-диригента в психологічному аспекті.

Побуває думка, що керувати виконавським колективом жінці-диригенту – завдання не з легких із кількох причин. По-перше, їй треба об'єднати музикантів у злагоджений колектив, координувати їхні дії; по-друге, здійснювати контроль не тільки над виконанням поставлених перед хором чи оркестром завдань, а що більш важливе – над своїми емоціями; по-третє, знайти оптимальний варіант інтерпретації музичного твору, з урахуванням жанрово-стильових особливостей, історичного контексту, композиторської концепції опусу тощо. Для цього недостатньо бути тільки професіоналом високого стибу, тут треба володіти ще й рисами лідера. Якщо "професіоналізм", за О. Леонтьєвим, – це "сукупність психофізіологічних, психічних і особистісних змін, які проходять в людському організмі в процесі [...] здійснення діяльності, що забезпечують якісно новий, більш ефективний рівень вирішення складних професійних задач" [9, 74], то "лідерство", як поняття багатопланове, включає як професійний, так і інтелектуальний розвиток, і прикмети емоційної сфери. Щодо професійного й інтелектуального рівня, то жінки-диригенти абсолютно не поступаються чоловікам, а от щодо емоцій, то вони значно випереджають їх, бо ж емоційна сфера – домінуюча для жінок, саме через неї представниці "слабкої" статі спілкуються зі світом, пізнають його. На цьому наголошують Д. Бест і Дж. Вільямс: жінки є "більш чутливими до вираження емоцій, ніж чоловіки" [10, 51]. На думку Г. Орме, жінки виявляють "вищий рівень емоційного інтелекту (емоційності, міжособистісних стосунків, соціальної відповідальності)" [14, 33].

І чоловікам, і жінкам притаманна емоційність (за Є. Онацьким, "емоційність – великий дар Божий, бо вона лежить в основі кожного мистецтва, кожної творчості"), втім спосіб її вияву в кожній статі має різну природу й інтенсивність. Ймовірно, відмінності в емоційній ділянці чоловіків і жінок можуть бути породжені певними гендерними стереотипами – "штучно створеним конструктом", здатним до видозмін, які б відповідали суспільним запитам; уявленнями "про риси і норми поведінки чоловіків і жінок" [7, 24], що спростовують чи стимулюють певну модель їхньої поведінки.

Професійна діяльність диригента (і чоловіки, і жінки) – це свого роду полідіяльність, котра органічно поєднує в собі функції керівника, виконавця-інтерпретатора, педагога та психолога. Її можна розглядати і як метадіяльність (універсальна, "надпредметна" діяльність (за Г. Тахтамішевою), що породжує якісно новий "продукт" – озвучений музичний твір, "художній образ у звуковій формі" (за М. Моїсєєвою), який повинен вирізнятися своєрідністю інтерпретаційної версії).

Вчені слушно виокремлюють успішність як одну "з найбільш важливих характеристик будь-якої діяльності" [8, 14]. Відповідно до встановленої Є. Климовим класифікації професійної діяльності ("людина – природа", "людина – техніка", "людина – знакова система", "людина – художній образ", "людина – людина"), Л. Сапожникова вважає, що "диригентський фах можна віднести і до типу "людина – людина", тому що діяльність диригента неможлива без взаємодії з виконавським колективом, і до типу "людина – художній образ", оскільки завданням диригента є створення художньої [...] інтерпретації музичного твору" [18, 11]. При цьому для грамотного "прочитання" партитури і хор, і оркестр повинні бездоганно володіти високим рівнем виконавської майстерності.

Успішність професійної діяльності диригента залежить від комплексу спеціальних і психологічних даних (К. Птиця вирізняє їх як "диригентська майстерність" та "внутрішній зміст індивіда"). До спеці-

альних віднесемо ґрунтовні загальні та музичні знання, професійні вміння та навички (високий рівень техніки диригування, читання партитури, методики практичної роботи з хором чи оркестром, знання природи людських голосів, музичних інструментів), здібності (музичні, організаторські, виконавські, педагогічні). До психологічних – вольові риси (цілеспрямованість, самовладання, витримка, терпіння, наполегливість, рішучість, сміливість, критичність), пізнавальні процеси (творча уява, увага, пам'ять, мислення тощо).

Більше того, диригенту необхідно створити умови для плідного творчого спілкування та порозуміння зі співаками чи оркестрантами (у стосунках із ними жінки вирізняються гнучкістю, ситуативністю, вмінням адаптуватися до обставин, що склалися), підпорядкування колективу своїй волі під час виконання музичного твору. Спілкування (обмін творчою інформацією між диригентом і колективом) – підсоння й необхідна умова диригентської діяльності, головна роль в якому належить особистості диригента, зокрема ціннісним орієнтаціям, які характеризують його професійну зрілість, рівень духовного розвитку. Вміння проявляти гнучкість, динамічність, такт у міжособистісних стосунках – важливі складові успішності жінки-диригента. Фахівці визнають, що жінкам вдається знайти порозуміння з колективом завдяки вмінню уникати конфліктних ситуацій, обирати делікатну лінію поведінки, виявляти повагу та шанобливе ставлення до виконавців, підтримувати з ними гармонійно-доброзичливі стосунки, проникатися їхніми запитами, вчасно відгукуватися на потреби, прагненню працювати в комфортній атмосфері тощо.

Успішність жінки-диригента можна розглядати як реалізацію нею своїх потенційних можливостей і як показник результативності її творчо-виконавської діяльності. Тобто, саме жінка може сповна реалізувати себе, передусім завдяки високій працездатності (як удома, так і на роботі), вмінню сконцентрувати увагу на конкретному музичному матеріалі, використати весь арсенал спеціальних музичних і загальних здібностей, у тому числі творчу уяву, стимульовану фантазією, волю, котрі допомагають повести за собою колектив виконавців. Прагнення жінки до самореалізації, збалансоване та гармонійне розкриття всіх граней її творчої особистості позитивно впливатиме на успішність – провідний критерій професійної діяльності (за Н. Аміновим).

Успішність корелюється з професійною майстерністю жінки-диригента. Покликаючись на Т. Гуру, "якщо майстерність – це характеристика людини як особистості, то професіоналізм – це функція переважно суб'єкта, його діяльнісних характеристик" [3, 108].

За О. Матеюком, "успішність – це [...] неодноразово верифікований життєвий досвід, що формується завдяки позитивному мисленню і способу життя, основу якого складає мотивація досягти поставленої мети через цілеспрямовану діяльність, прагнення гармонійно розвиватися" [11, 1]. Психологічним критерієм успішності диригента є рівень домінування у нього мотивації (за А. Маслоу, для жінок характерна більша диференціація мотивів) до самореалізації як на етапі опанування, так і на стадії вдосконалення диригентської майстерності. Загалом мотивація в диригентській практиці націлена на розвиток творчої активності, піднесення професійного рівня виконання, генерування нових ідей тощо. Хоча вчені схиляються до думки, що мотивація досягнення успіху в чоловіків вища, ніж у жінок, це не заважає репрезентанткам диригентського мистецтва домагатися високих результатів у цій царині, передусім завдяки цілеспрямованості, організованості, послідовності, працелюбності тощо. С. Рубінштейн указує на високі критерії в мотивації людської діяльності: "Діяльність людини і дії, що входять до її складу, служать [...] для задоволення не особистих, а суспільних потреб" [16, 465]. Успішність диригентської діяльності визначається рівнем засвоєння суб'єктом основних структурно-динамічних компонентів: мотивів, цілей і ресурсів. Щодо цілей, то психологічним критерієм успішності в цьому випадку є розширення репертуарного списку та реалізація творчих задумів у концертному виконанні; щодо ресурсів – ініціативність як особистісна риса, що виражається у внутрішньому спонуканні до озвучення нових творів різних стилів, жанрів і форм; працездатність як готовність диригента плодотворно музикувати в стресових ситуаціях (в умовах сцени).

Розмірковуючи про успішність, О. Матеюк наголошує: це "внутрішній стан особистості, до якого людина приходить поступово, за допомогою регулярної концентрації своїх ключових бажань, активних зусиль (дій) щодо їх втілення з метою досягнення рівноваги та гармонії" [11, 2]. На думку вченого, "активаторами процесу успішності в житті людини все частіше є її власні думки, слова, вчинки, ментальні настанови" [11, 9].

Зазначимо, що в психології не існує монолітної, експериментально підтвердженої теорії успішності особистості, незважаючи на те, що ця проблематика сягає давніх часів. Успіх – важлива складова людського життя (за В. Орловим, успіх та успішність корелюються як одичинне і загальне). Виходячи з цієї сентенції, можемо стверджувати, що для повноцінного розвитку особистості в соціумі потрібна динамічна рівновага двох констант: соціальної та біологічної. Перша розкривається в соціалізації особистості, котра прагне "злитися", з'єднатися з суспільством, аби засвоїти його норми та вимоги, друга – в бажанні бути визнаним, завдяки своїм діям, здобуткам.

Успішність чи неуспішність диригента (чи представника будь-якої іншої професії) визначається значущістю мети, результатом і етапністю її досягнення з урахуванням системи суспільних цінностей. Прагнення до успіху "як фундаментальної соціокультурної установки" є в будь-якій культурі, і воно залежить від цінностей і орієнтацій конкретної культури", – вказують В. Баутін і Е. Аронов [2, 63]. "Спря-

мованість на успіх – це [...] цілеспрямована поведінка, зорієнтована на реалізацію суспільних вимог (норм, цінностей, стандартів)..." [5, 322].

Категорії "успіх", "успішність" (успіх – важливий концепт сучасної культури, успішність пов'язується з наявністю певних успіхів) вельми часто були в полі зору зарубіжних і українських психологів. Так, П. Симонов позиціонував успіх як "результат розвитку мотиваційної компетентності, тобто готовність вирішувати завдання на основі накопичених знань" [13, 82]. Дж. Роттер вивчав "взаємозв'язок задоволення та невдоволення успіхом із локусом контролю" [6, 31] ("локус контролю" вчений окреслював як здатність особистості пов'язувати свої успіхи чи невдачі з внутрішніми (інтернальними) або зовнішніми (екстернальними) факторами). Варто підкреслити, що жінки-диригенти, які вважають себе відповідальними за свою діяльність (внутрішня атрибуція – причина полягає в самій собі), здатні добитися більшого успіху, ніж чоловіки. Д. Гулман пов'язує успіх із розвитком емоційного інтелекту, він характеризує його "як спосіб, метод і форму апелювання людини до самої себе та оточуючих" [19, 56].

З. Рябікіна досліджує феномен "успішність" крізь призму взаємодії "з власним іміджем у суспільстві" [17, 34]. Ю. Орлов тлумачить успіх як "змагання з самим собою" [15, 87]. Н. Вебстер характеризує успішність як вміння домагатися поставленої мети, оскільки "людина від природи... спрямована на її досягнення" [12]. Г. Холлінгуерт зауважив, що для успішної діяльності необхідна "...мета плюс позиція, яка виражала б готовність відповісти на проблему дією, що веде до її вирішення" [12]. С. Рубінштейн, розглядаючи успішність як форму, що впливає на діяльність особистості, підкреслював, що "успіх наснажує, насамперед за умови, що він досягається важкою працею та сприймається як заслужений результат відповідно до прикладених зусиль" [16, 127]. Б. Зейгарник пов'язує успішність з розвитком індивіда, відповідно до якого "процеси соціалізації приводять до адекватного відображення дійсності" [6, 53]. В. Лабунська вважає, що успішність – це самореалізація особистості (процес) та її самоствердження в соціумі (результат). Учена визначає успішність як "позитивний результат діяльності суб'єкта з метою досягнення значущих для нього цілей, які відображають орієнтири суспільства" [1, 96]. Тому успішність є "формою самореалізації особистості, забезпечення її саморозвитку і допускає оцінку з боку суспільства у формі схвалення або визнання" [1, 97]. Тобто успішність – процес втілення життєвого досвіду, значущого для особистості та культури.

Дослідники Ф. Хайдер, Г. Келлі, Б. Вайнер уявляють показники успішності, котрі є характерними для жінок: 1) наполегливість; 2) інтернальність/екстернальність; 3) вибір адекватних задач; 4) енергійність, ініціативність у роботі [19, 59].

Зазначимо, що успішність диригентів (чоловіків і жінок), як їх суб'єктивна характеристика, формується не тільки під впливом зовнішніх факторів (захоплення публіки, стрімкий злет кар'єри), а й латентних, зокрема особистісних рис (комунікативність, емоційність, самоактуалізація), актуального репертуару, гуманізму та просвітництва як місії, спрямованості концертного виступу на позитивні цілі тощо. Важливими факторами самоактуалізації жінки-диригента є інтерес до людини, її складного внутрішнього світу, альтруїзм, висока комунікабельність, прагнення до самопізнання тощо. Успішна диригентська діяльність жінки – це, перш за все, високий рівень художнього спілкування та віртуозне виконання, що досягаються в процесі систематичної праці з колективом. Вона складається з ланцюга творчих здобутків, які репрезентують якісні стрибки, професійну майстерність диригента та колективу. Варто наголосити, що самоактуалізація жінки-диригента пов'язана з "перенесенням" її сутнісних характеристик в сферу міжособистісних взаємин (персоналізацію), вона зорієнтована на позитивну оцінку професійної діяльності. Хоча жінки інколи недооцінюють свої професійні здобутки, не завжди можуть сповна реалізувати себе через сімейні обов'язки, все ж сучасна жінка-диригент вирізняється внутрішньою свободою, свободою творчості, незалежністю, здатністю до саморозвитку. В успішній диригентській діяльності жінці допомагають її відкритість до нових ідей, нового досвіду, усвідомлення нею власного творчого потенціалу.

Для жінок-диригентів характерною є більша відповідальність – критерій соціально зрілої індивідуальності, яку можна позиціонувати як особистісну детермінанту успішності. Виходячи з класифікації типів відповідальності, за Л. Дементій, Н. Лейфрід, жінки з оптимальним типом більше схильні пов'язувати успішність своєї діяльності з внутрішніми ресурсами (тонкою моторикою, інтуїцією, вмінням брати на себе відповідальність, реалізувати свої здібності тощо) [5, 324]. Представницям прекрасної статі в диригентстві притаманна гнучка жіноча психіка та чоловіча вимогливість (на "бойовий дух і мужеський тон" жінок, оспівані у письменстві, указував Б. Цимбалістий) – риси, які реально націлюють їх на успішну виконавську практику. Не виключено, що висока фемінність у жінок інколи корелює з підвищеною тривожністю, котра негативно впливає на їхню успішність в диригуванні. Водночас успішність жінки-диригента значною мірою пов'язується з її суто "жіночими" рисами – чарівністю, контактністю, працьовитістю, оптимізмом, лагідністю, сердечністю, так само бажанням і вмінням досягати мети, демократичністю тощо.

Однією з опорних характеристик успішності є публічність, тісно переплетена з активною життєвою позицією жінки, її ініціативним мисленням, певною мірою, прагненням до фінансової незалежності.

У репетиційному моменті жінки-диригенти вміло послуговуються своїми раціональними й емоціональними рисами, в концертному ж виконанні – рівномірно поєднують дві важливі складові виконавського процесу, котрі допомагають досягнути успіху: творчість та контроль. В іншому ж випадку,

покликаючись на Г. Єржемського, "відсутність контролю з боку диригента за результатами своєї творчої діяльності веде до... дилетантства" [4, 7].

Детермінанти успішності жінки-диригента впливають на суб'єктивно-особистісну і соціокультурну площину. Суб'єктивно-особистісні чинники виявляють мотивацію до успіху, здатність ставити мету та досягати її, проектувати майбутнє звучання, втілювати поставлені завдання в життя. Вони закладають потенційні можливості для свідомого досягнення стану успішності. Соціокультурні – випромінюють ментальні особливості української жінки, риси сімейного виховання, злободенної суспільної ситуації, гендерні стереотипи тощо.

Провідними компонентами особистісних детермінант кар'єрної успішності жінки є мотивація її досягнення, креативність, почасти – комунікативні здібності та ділова активність. Жінки вельми часто є успішними в диригуванні ще й тому, що запорукою в цьому є такі особистісні риси, як їх висока активність, відповідальність й амбітність, поміркована розсудливість (це при тому, що цілеспрямованість жінок є нижчою, ніж у мужчин).

Виразними характеристиками успішності сучасної жінки-диригента є любов до професії, наполегливість, впевненість у собі, сила характеру, воля, водночас товариськість, ерудованість, рішучість тощо. Серед ефективних показників успішності жінки-диригента можемо виокремити досягнення задекларованих цілей, результативність діяльності, статус у суспільстві. Водночас жінкам притаманна суб'єктивна оцінка вагомості таких досягнень, тобто безпосереднє особисте переживання своєї успішності.

Практична діяльність жінки-диригента – це завжди конкретний результат, який розкривається в переконливій інтерпретації музичних творів, їх концертному озвученні (при цьому важливе значення мають музично-естетичний смак, музично-образне мислення, музичне сприйняття). Успішність її професійної практики співвідноситься з потенційними можливостями, налаштованістю на досягнення успіху, рівнем самореалізації; неупередженою оцінкою своєї діяльності, задоволенням від отриманих результатів.

Основними структуроутворюючими компонентами диригентської діяльності є: виконавські мотиви (прагнення до самореалізації); творчі завдання (розширення репертуару колективу, визнання, пов'язане з процесом творення продукту діяльності – інтерпретаційної версії твору); психологічні особливості жінки-диригента (ініціативність, творче мислення, креативність, висока працездатність).

Жінки сьогодні успішно реалізують себе в диригуванні, стають повноправними лідерами виконавського процесу. Чіткі внутрішні та зовнішні чинники сприяють досягненню успіху в їх професійній діяльності. Зовнішні впливають з сутності диригентського виконавства, вони включають певні стереотипи та професійні вимоги, суспільні запити, виконавську культуру; внутрішні – пов'язані з "кодом" особистості, віддзеркалюють її мотиваційну, когнітивну та ціннісну сфери. Серед перспективних напрямків опрацювання цієї теми – вивчення характеру, темпераменту жінки-диригента та з'ясування їхнього впливу на успішність її діяльності.

Отже, в наш час стійкий стереотип, що жінка не може бути успішним диригентом, подолано. Хоча шанси реалізації творчо-виконавського потенціалу в жінок-диригентів істотно нижчі, ніж у чоловіків, сьогодні представниці "слабкої" статі в цій професії – керівники провідних хорових і оркестрових колективів, диригенти оперних театрів – не тільки наздогнали чоловіків, а й виробили власні, відмінні від чоловічих, диригентські "технології" (підтвердженням цього є призначення О. Линів – випускниці Львівської музичної академії ім. М. Лисенка – на посаду головного диригента опери та філармонійного оркестру в австрійському Граці). Цьому сприяють високий рівень професіоналізму, амбітність жінок, їхнє вміння створити здоровий морально-психологічний клімат у колективі задля повного розкриття його можливостей, творчий підхід до вирішення завдань, зваженість у прийнятті рішень, гнучкість розуму, м'якість, воля, цілеспрямованість, вміння адаптуватися до обставин. Ці риси підсилюють значущість жінки-диригента в культурному просторі, утверджують її як успішного менеджера-професіонала, здатного вести за собою виконавський колектив і створювати інтерпретаційні моделі різних за жанрами та стильовими особливостями музичних творів.

### **Література**

1. Атюнина В. Образ успешного человека в семантическом пространстве личности : дисс. ...канд. психол. наук : 19.00.01 / В. Атюнина. – Хабаровск, 2007. – 315 с.
2. Баутин В. Современный руководитель / В. Баутин, Э. Аронов. – М. : Информагротех, 1995. – 103 с.
3. Гура Т. Психология достижения успеха как напрям развития конкурентоспособности будущих IT-фахівців / Т. Гура // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2013. – № 4. – С. 105-111.
4. Ержемский Г. Психология дирижирования: некоторые вопросы исполнительства и творческого взаимодействия дирижера с музыкальным коллективом / Г. Ержемский. – М. : Музыка, 1988. – 78 с.
5. Ефремова О. Психология успешного поведения личности / О. Ефремова // Социальная психология личности в вопросах и ответах. – М. : Гардарики, 1999. – С. 321–325.
6. Зейгарник Б. Теории личности в зарубежной психологии / Б. Зейгарник. – М. : МГУ, 1982. – 128 с.
7. Калабихина И. Методология гендерного анализа / И. Калабихина // Феминизм и гендерные исследования : Хрестоматия [Под общ. ред. В. Успенской]. – Тверь, 1999. – С. 23–31.

8. Климова Е. Психологические критерии успешности предпринимательской деятельности : автореф. дис. ... канд. психол. наук / Е. Климова. – Калуга, 2004. – 20 с.
9. Леонтьев А. Деятельность. Сознание. Личность / А. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1975. – 304 с.
10. Майерс Д. Социальная психология / Д. Майерс. – СПб. : Проим-Еврознак, 2002. – 512 с.
11. Матеюк О. Успішність особистості: сутність та зміст феномена / О. Матеюк // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2012. – № 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps\\_2012\\_4\\_31](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_4_31).
12. Назар Ю. Дефініція поняття успішності професійної діяльності в соціально-психологічному контексті / Ю. Назар [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/conference/the-content-of-conferences/rchives-of-individual-conferences/oct-2013>.
13. Наприев И. Образ-Я и стилевые особенности деятельности сотрудников органов внутренних дел в экстремальных условиях : Монография / И. Напрев, Е. Луценко, А. Чистилин. – Краснодар: КубГАУ. 2008. – 262 с.
14. Ольшанникова А. Эмоции и воспитание / А. Ольшанникова. – М. : Знание, 1983. – 80 с.
15. Орлов Ю. Восхождение к индивидуальности / Ю. Орлов. – М. : Просвещение, 1991. – 287 с.
16. Рубинштейн С. Основы общей психологии / С. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2007. – 713 с.
17. Рябикина З. Психология имиджа: проблемы и перспективы / З. Рябикина // Психологические проблемы самореализации личности. – Краснодар, 2001. – Вып. 6. – С. 34–36.
18. Сапожникова Л. Психологические закономерности организации профессиональной деятельности дирижера академического хора: автореф. дисс. ...канд. психолог. наук / Л. Сапожникова. – Ярославль, 2007. – 23 с.
19. Творогова Н. Я в контексте психологии успеха / Н. Творогова // Мир психологии. – М. – Воронеж, 2002. – № 2. – С. 53–60.

### References

1. Atyunina, V. (2007). The image of a successful human space semanticheskom personality. Candidate's thesis. Xabarovsk [in Russian].
2. Bautin, V., Aronov, E. (1995). Modern head. Moscow: Informagroteh [in Russian].
3. Gura, T. (2013). Psychology of success as a competitive future direction of IT professionals. *Teoriya i praktika upravlinnya sotsialnimi sistemami*, 4, 105–111 [in Ukrainian].
4. Erzhemskiy, G. (1988). Conducting Psychology: performing some questions and conductor creative interaction with the musical group. Moscow: Muzyka [in Russian].
5. Efremova, O. (1999). The successful conduct of the individual psychology. Moscow: Gardariki [in Russian].
6. Zeygarnik, B. (1982). Theories of personality in foreign psychology. Moscow: MGU [in Russian].
7. Kalabihina, I. (1999). Feminism and gender studies. V. Uspenskaya (Ed.). Tver [in Russian].
8. Klimova, E. (2004). Psychological criteria of a successful business. Extended abstract of candidate's thesis. Kaluga [in Russian].
9. Leontev, A. (1975). Activities. Consciousness. Personality. Moscow: Politizdat [in Russian].
10. Mayers, D. (2002). Social psychology. Sankt-Peterburg : Proym-Evroznak [in Russian].
11. Mateyuk, O. (2012). The success of the individual: the nature and content of the phenomenon. *Visnyk Natsionalnoyi akademiyi Derzhavnoyi prikordonnoyi sluzhbi Ukrayiny*, 4. Retrieved from [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps\\_2012\\_4\\_31](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_4_31) [in Ukrainian].
12. Nazar, Yu. (2013). The definition of the concept of professional achievement in the social and psychological context. Retrieved from <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/conference/the-content-of-conferences/rchives-of-individual-conferences/oct-2013> [in Ukrainian].
13. Napriev, I., Lutsenko, E., Chistilin A. (2008). Image-I and stylistic features of the activities of law enforcement officers in extreme conditions. Krasnodar: KubGAU [in Russian].
14. Olshannikova, A. (1983). Emotions and education. Moscow: Znanie [in Russian].
15. Orlov, Yu. (1991). Climbing to the personality. Moscow: Prosveshchenie [in Russian].
16. Rubinshteyn, S. (2007). Fundamentals of general psychology. Sankt-Peterburg: Piter [in Russian].
17. Ryabikina, Z. (2001). The image of psychology: challenges and prospects. *Psihologicheskie problemy samorealizatsii lichnosti*, 6, 34–36 [in Russian].
18. Sapozhnikova, L. (2007). Psychological patterns of the organization of professional activities academic choir conductor. Extended abstract of candidate's thesis. Yaroslavl [in Russian].
19. Tvorogova, N. (2002). I'm in the context of the psychology of success. *Mir psihologii*, 2, 53–60 [in Russian].

*Стаття надійшла до редакції 13.02.2017 р.*